

загрожує обмеженням конкуренції, а отже, постачанням низькоякісних товарів та послуг. Наступність і тривалість таких змін у ситуації, коли вони застосовуються на всій території країни, може спричинити порушення прав кредиторів та інвесторів, що негативно впливатиме на реалізацію їхніх прав та пригнічуватиме ділову активність [3].

Таким чином, необхідно розглянути можливість поступового повернення до стандартного правового режиму у цивільних та господарських відносинах. Регулювання проблемних ситуацій, що виникають у разі неналежного виконання зобов'язань в умовах воєнного стану, може бути віддане на розсуд судів або арбітражу, з використанням різноманітних правових конструкцій, таких як обставини непереборної сили, істотна зміна обставин, неможливість виконання зобов'язань тощо. Такий підхід дозволить ефективно реагувати на ситуації надзвичайного характеру, забезпечуючи відновлення стабільності та розвиток економіки країни.

Отже, введені зміни спрямовані на забезпечення функціонування цивільного та господарського суспільства в умовах воєнного стану з одночасним зменшенням негативних наслідків для економіки та соціальної сфери країни. Однак важливо враховувати, що ці зміни є тимчасовими і повинні бути відмінені після закінчення воєнного конфлікту і відновлення стабільності в країні.

1. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.

2. Кочина О. С. Вплив воєнного стану на цивільні правовідносини. *Нове українське право*. 2022. № 2. С. 53–58.

3. Омельчук О. С. Реєстрація цивільних прав в умовах воєнного стану: проблеми та перспективи. *Європейський вибір України, розвиток науки та національна безпека в реаліях масштабної військової агресії та глобальних викликів XXI століття (до 25-річчя Національного університету «Одеська юридична академія» та 175-річчя Одеської школи права) : матеріали Міжнар.наук.-практ. конф. : у 2 т. (м. Одеса, 17 черв. 2022 р.)*. Одеса, 2022. Т. 2. С. 648-650.

4. Проблеми здійснення та захисту цивільних прав в умовах воєнного стану: монографія / за ред. : Є. О. Харитоновна, О. І. Харитонові, К. Г. Некіт ; упор.- укл. Ю. С. Маршук ; НУ «Одеська юридична академія». Одеса : Фенікс, 2023. 336 с.

УДК 347.4

DOI: 10.31733/15-03-2024/2/196-198

Лола НЕМОНОВА

Марія ХЛІВНА

курсанти ННІ права та підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції

Михайло ФРОЛОВ

доцент кафедри цивільного права та процесу Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

ДОГОВІРНІ ВІДНОСИНИ У СФЕРІ ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА ПІД ЧАС БОЙОВИХ ДІЙ

Повномасштабне вторгнення російських військ на територію України стало однією з найважчих подій, що сталися за останні кілька років в країні. Наслідки війни позначилися на всіх сферах життя громадян та порушенні прав і свобод людини. В умовах воєнного стану набуває актуальності питання вдосконалення вітчизняного цивільного законодавства.

Цивільно-правові відносини є фундаментальною складовою соціального ладу кожної суспільної формації, відіграючи ключову роль у регулюванні відносин між громадянами, організаціями та державою [1, с. 117].

В умовах сьогодення необхідно зазначити, що регулювання правовідносин із надання послуг ускладнюється через обставини бойових дій.

Проблематику цивільно-правової договірної відповідальності досліджували такі вчені, як: М. Брагінський, В. Вітрянський, В. Луць, А. Мірозян, К. Резворович, В. Резніков, Д. Степанова, Л. Санніков, Н. Федорченко.

Договірно-правова форма здатна забезпечити необхідний баланс між попитом та пропозицією, наситити ринок тими товарами, яких потребує споживач. Договір слугує ідеальною формою активності учасників господарського обороту, він є найбільш оперативним і гнучким засобом зв'язку між виробництвом і споживанням, вивченням потреб і негайним реагуванням на них з боку виробництва.

Відповідно до Цивільного кодексу України договір – це домовленість двох або більше сторін, що спрямована на встановлення, зміну та припинення цивільних прав та обов'язків.

Договірні відносини у сфері цивільного права під час бойових дій можуть породжувати численні правові питання та проблеми, оскільки військові конфлікти порушують звичайний порядок і можуть впливати на виконання або навіть на існування угод. Аналізуючи цивільно-правовий договір, слід зауважити, що чинне законодавство визначає, що сторони є вільними в укладенні договору, виборі контрагента та визначенні умов договору з урахуванням вимог чинного законодавства, звичаїв ділового обороту, вимог розумності та справедливості (ст. 627 ЦК України). Нижче розглянуто кілька ключових аспектів цього питання.

Недійсність угод:

Форс-мажор: про це прямо вказано в ч 2 ст. 14-1 Законі України «Про торгово-промислові палати України»: «Форс-мажорними обставинами (обставинами непереборної сили) є надзвичайні та невідворотні обставини, що об'єктивно унеможливають виконання зобов'язань, передбачених умовами договору (контракту, угоди тощо), обов'язків згідно із законодавчими та іншими нормативними актами, а саме: загроза війни, збройний конфлікт або серйозна погроза такого конфлікту, включаючи але не обмежуючись ворожими атаками, блокадами, військовим ембарго, дії іноземного ворога, загальна військова мобілізація, військові дії, оголошена та неоголошена війна, дії суспільного ворога, збурення, акти тероризму...».

Права і обов'язки сторін:

Відшкодування збитків: під час військових дій може виникнути питання щодо відшкодування збитків, завданих у зв'язку з порушенням умов договору. Законодавство може передбачати спеціальні правила щодо відповідальності в таких умовах.

Спеціальні умови договорів:

Каузи про воєнний стан: деякі договори можуть містити спеціальні каузи, які регулюють відносини сторін у разі воєнного стану. Такі каузи можуть визначати нові умови чи порядок вирішення спорів.

Міжнародне право:

Женевські конвенції: у разі збройного конфлікту важливо враховувати міжнародне гуманітарне право, зокрема Женевські конвенції, які регулюють поведінку сторін під час війни та захист прав цивільних осіб.

Захист прав громадян та власності:

Евакуація та захист власності: під час бойових дій можуть виникнути питання про захист прав громадян та їх власності, а також можливість евакуації із зон конфлікту.

Тобто, можемо зауважити, що в умовах дії воєнного стану існуюча договірна діяльність в Україні фактично поділилася на 2 сегменти: договори, укладені до початку воєнного стану, та договори, укладені після його введення

Ці аспекти підкреслюють складність управління договірними відносинами під час військових дій та необхідність врахування специфічних обставин конфлікту при вирішенні правових питань. У багатьох випадках роль міжнародного права та дипломатичних врегулювань може бути надзвичайно важливою для вирішення подібних конфліктів.

Варто зазначити, що активні бойові дії порушують порядок виконання договорів сторонами. Чим несуть непоправні наслідки суб'єктам цивільно-правових відносин. Як відомо, відповідно до норми ч. 1 ст. 617 ЦК України дія воєнного стану лише стосується питання звільнення від відповідальності у разі невиконання договірних зобов'язань, але не від виконання самих зобов'язань. Адже не завжди можливе вдале виконання зобов'язань через події, які не властиві сторонам, такі як воєнний стан.

Теоретично зміст договору як юридичного факту, як відомо, являє собою сукупність умов, за якими досягнуто згоду сторін, проте воєнний стан – це той аспект, який є важелем

негативної дійсності в питаннях урегулювання договірних відносин.

На підставі дослідження чинного законодавства нашої держави можна стверджувати, що від ступеня правової регламентації істотних умов виконання договірних відносин безпосередньо залежить стабільність та доцільність виконання договірних зобов'язань, а це полягає у стабільності у державі.

Відповідальність за порушення договірних зобов'язань є важливою частиною цивільного права та відіграє ключову роль у регулюванні відносин між сторонами. Висновки з цього питання можуть бути сформульовані так:

1. Принцип виконання договірних зобов'язань. Одним із основних принципів цивільного права є принцип виконання договірних зобов'язань. Сторони повинні дотримуватися умов договору та виконувати свої зобов'язання з чесністю та добросовісністю;

2. Відповідальність за порушення. Якщо одна зі сторін не виконує свої зобов'язання за угодою, вона несе відповідальність перед іншою стороною. Це може включати відшкодування збитків або виконання конкретних зобов'язань;

3. Форс-мажор та непереборна сила. Якщо порушення зобов'язань сталося через обставини форс-мажору або непереборної сили, сторона може бути звільнена від відповідальності, оскільки вона не могла запобігти таким обставинам;

4. Визначення збитків. Визначення збитків, завданих внаслідок порушення договору, є важливим аспектом. Збитки можуть включати як матеріальні збитки, так і нематеріальну шкоду;

5. Захист прав сторін. Цивільне право також передбачає захист прав сторін у випадку порушення договору, зокрема шляхом судового врегулювання та встановлення відповідальності;

6. Важливість добросовісного виконання. Для збереження стабільності та довіри в господарських та цивільних відносинах важливо, щоб сторони дотримувалися принципу добросовісного виконання зобов'язань.

У підсумку зауважимо, що відповідність за порушення договірних зобов'язань залежить від конкретних умов угоди, законодавства та обставин справи. Дотримання умов договору та взаємна відповідальність сторін відіграють важливу роль у забезпеченні ефективності договірних відносин.

1. Крисько А. С., Міщенко Т. М. Проблематика у сфері цивільно-правових відносин в умовах воєнного стану. *Реформування правової системи в контексті євроінтеграційних процесів : матеріали VII Міжнар. наук.-практ. конф.* (м. Суми, 18-19 трав. 2023 р.). Суми : Сумський державний університет, 2023. С. 117–119.

2. Резворович К. Р., Полоз А. М. Особливості виконання договірних зобов'язань під час воєнного стану за відсутності в договорі положень про форс-мажор. *Сучасні тенденції розвитку приватно-правових відносин в умовах євроінтеграційних процесів : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф.* (м. Дніпро, 23 лист. 2022 р.). Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2022. С. 413–416.

3. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.